

Makroekonomik Dengesizlik Göstergeleri: 2023 - II

Avrupa Birliği'ne üye ülkeler arasında maliye ile para politikaları arasındaki eş güdümü güçlendirmek, makroekonomik politikaları izlemek ve bu politikaların gözetimini geliştirmek amacıyla oluşturulan Makroekonomik Dengesizlik Göstergeleri (MDG) çerçevesi ve MDG Puan Tablosu, TEPAV tarafından Türkiye için kamuya açık resmi istatistikler esas alınarak gösterge niteliğinde oluşturulmakta ve üç aylık bazda güncellenmektedir.¹

2023 yılının ikinci çeyreğine ait kaynak resmi istatistiklerin yayımlanmasını takiben MDG Puan Tablosu revize edilmiştir. Güncellenen göstergeler, reel efektif döviz kurundaki düşüşlerin hızlandığını ve birim işgücü maliyetlerindeki daralmanın devam ettiğini göstermektedir. Zayıf Türk lirası ve düşük birim işgücü maliyetleri Türkiye'nin dünya ihracat payında süregelen artışı desteklemiş, söz konusu göstergedeki artış bu çeyrekte belirginleşmiştir. Buna rağmen, ithalat harcamalarının ihracat gelirlerinin çok üzerinde artması nedeniyle cari işlemler açığına ilişkin gösterge 2015 yılından sonra ilk kez 2023 yılının ilk iki çeyreğinde eşik değerin dışına çıkmıştır. Benzer şekilde, özel sektör kredi kullanımları hızlanmış ve bununla ilgili gösterge 2017 yılından sonra ilk kez eşik değerin üzerinde gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, genel yönetim ve özel sektör borç stokunun GSYH'ye oranları da 2023 yılı ikinci çeyreğinde artış eğilimine geçerken finansal yükümlülükler ile konut fiyat endeksi göstergelerinin eşik değerlerin çok üzerine çıkması finansal istikrara yönelik önemli kırılganlıklar oluşturmaktadır. İstihdam göstergelerindeki iyileşme bu çeyrekte belirginleşmiş ve bunun sonucu olarak tüm göstergeler eşik değerlerin içinde yer almıştır. Bununla beraber, istihdam göstergelerindeki olumlu gidişata rağmen, genel işsizlik oranının çift haneli düzeyini koruması ve genç işsizlik oranının bunun 1,5 katına yakın bir düzeyde seyretmesi, güçlü makroekonomik dengelerin tesisi açısından istihdam alanındaki iyileşmenin sürdürülmesini gerekli kılmaktadır.

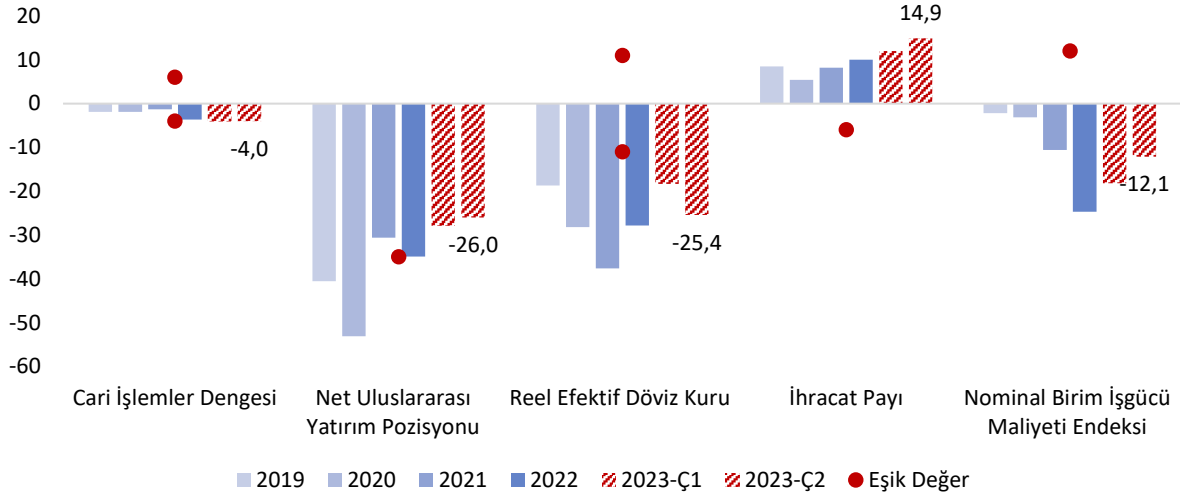
I. Dış Dengesizlik ve Rekabetçilik Göstergeleri

2023 yılının ikinci çeyreğinde, zayıf Türk lirası ve düşük birim işgücü maliyetleri Türkiye'nin dünya ihracat payına olumlu yansırken cari işlemler açığına etki etmemektedir. Yüksek negatif düzeyde seyreden ve reel efektif döviz kurunun üç yıllık değişimi ile ölçülen dış rekabet göstergesindeki düşüş bu çeyrekte hızlanmıştır. Diğer dış rekabet gücü göstergesi olan **birim işgücü maliyetinde** ise 2022 yıl sonuna kıyasla düşüşler hız kesmiş olsa da çift haneli bir daralma söz konusudur. Bu eğilim, ayrıca, yüksek enflasyon karşısında çalışanların alım gücündeki kayıpların telafi edilemediğine işaret etmektedir. Türk lirasında yaşanan hızlı değer kaybı ve birim işgücü maliyetinde süregelen düşük seviyeler, Türkiye'nin **dünya ihracatındaki payında** pandemi sonrasında gözlenen artış eğiliminin bu çeyrekte hızlanarak devam etmesine olanak sağlamıştır. Ancak, bu dönemde ithalat harcamalarının ihracat gelirlerinin çok ötesinde artması, **cari işlemler dengesinde** 2022 yılı itibarıyla başlayan bozulmayı derinleştirirken ilgili gösterge de eşik değerin dışında kalmıştır. Yurt içi yerleşiklerin yurt dışındaki yerleşik kişiler ile finansal alacak ve yükümlülük farkının GSYH payı olarak takip edilen **net uluslararası yatırım pozisyon açığı** ise bu çeyrekte kısmi olarak daralmış ve eşik değerin içindeki konumunu korumuştur (Şekil 1, Tablo 1).²

¹ Detaylı çalışma için bakınız: Cangöz, C., Şahinbeyoğlu, G., Kurt, T. ve E. Yılmaz (2021). "Avrupa Birliği Makroekonomik Dengesizlik Prosedürü (MDP) ve Türkiye Değerlendirmesi," TEPAV Değerlendirme Notu, No. 202105 (https://www.tepav.org.tr/upload/mce/2021/degerlendirme_notu/avrupa_birligi_makroekonomik_dengesizlik_proseduru_mdp_ve_turkiye_degerlendirmesi.pdf)

² TCMB tarafından yayınlanan Uluslararası Yatırım Pozisyonu İstatistikleri, 19 Ağustos 2021 tarihli yayımla birlikte revize edilmiş ve veriler 1998 yılına dek güncellenmiş, güncelleme ile birlikte net UYP açık pozisyonunda iyileşme kaydedilmiştir. Revizyon çalışması için bakınız: (<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/03c3fab1-c4dd-416a-a717-b964c41c61c6/en2103.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-03c3fab1-c4dd-416a-a717-b964c41c61c6-nJtds9E>)

Şekil 1. Dış Dengesizlik ve Rekabetçilik Göstergeleri (2019-2023 Ç2)

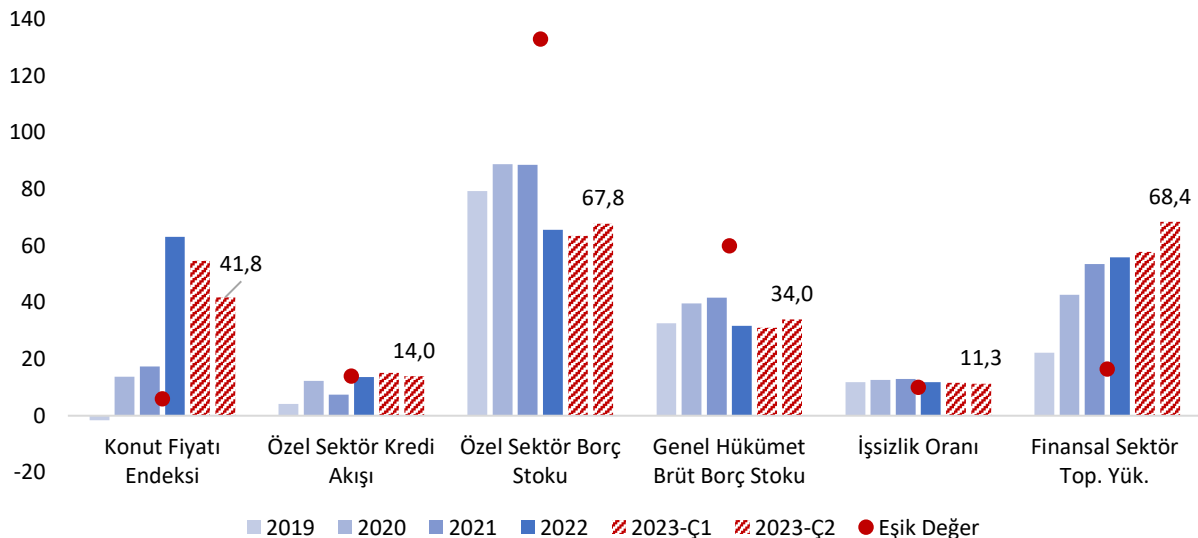
Kaynak: TÜİK, TCMB, HMB, WTO ve TEPAV hesaplamaları

* Dünya Ticaret Örgütü (WTO) yıllık verileri 282 ülkeye ait 106366 gözlemi, üç aylık verileri ise 105 ülkeye ait 7918 gözlemi kapsamaktadır.

II. İç Dengesizlik Göstergeleri

2023 yılının ikinci çeyreğinde, borç göstergelerinde artışlar gözlenirken diğer 4 iç dengesizlik göstergesi eşik değerlerin dışındadır. 2022 yılında temelde büyüme ve yüksek enflasyonun GSYH değerini yukarı çekmesi nedeniyle hızla gerileyen **genel yönetim** ve **özel sektör borç stokunun** GSYH'ye oranları, 2023 yılı ikinci çeyreğinde artış eğilimine geçmiştir. Diğer taraftan, finansal olmayan kuruluşlar ile hanehalkını kapsayan özel sektörün kredi kullanımları 2023 yılının ilk iki çeyreğinde daha da artmış ve **özel sektör kredilerinin** GSYH'ye oranı 2017 yılından sonra ilk defa yüzde 14 olan eşik değerini üzerine çıkmıştır. **Finansal sektör toplam yükümlülüklerinin** artışları ivmelenmiş ve eşik değerini 4 katını aşarak analiz döneminin en üst değerine ulaşmıştır. Benzer şekilde, konut piyasasındaki reel fiyat değişimini ölçen **konut fiyat endeksi** göstergesi yüzde 6 olarak belirlenen eşik değerini 7 misli değerindedir. Öte yandan, **işsizlik oranının** son üç yıllık ortalaması da yüzde 10'luk eşik değerini üzerindedir (Şekil 2, Tablo 1).

Şekil 2. İç Dengesizlik Göstergeleri (2019-2023 Ç2)

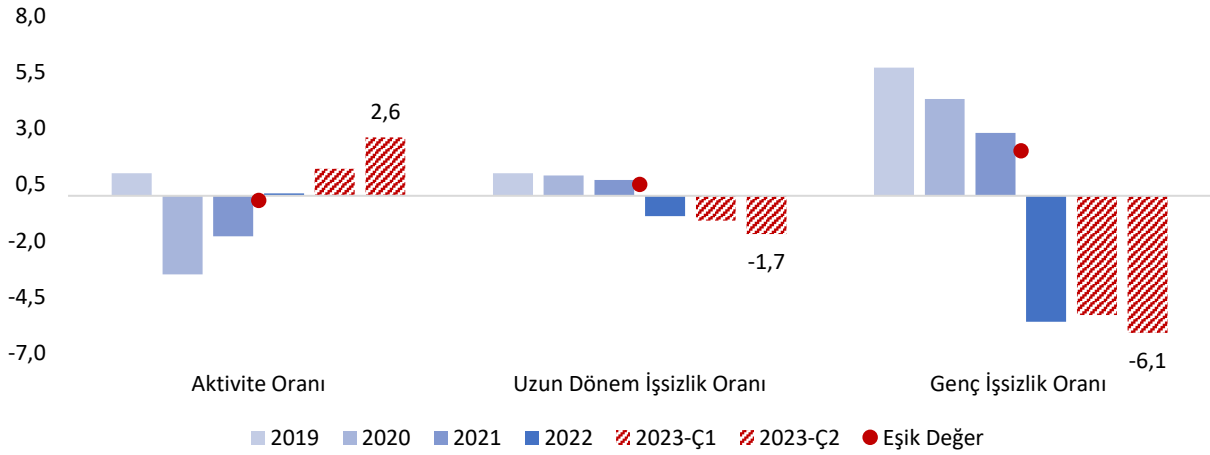

Kaynak: TÜİK, TCMB, HMB ve TEPAV hesaplamaları

III. İstihdam Göstergeleri

İstihdam göstergelerindeki iyileşme devam etmektedir. 15 yaş ve üzerindeki ekonomik olarak faal nüfusun işgücüne katılımındaki son 3 yıllık değişimi gösteren **aktivite oranı**, salgın sonrasında gerileme eğilimine girmişse de 2022 yılının son çeyreğinden başlayarak artışa dönmüştür. Bu eğilim 2023 yılı ilk iki çeyreğinde belirginleşmiştir. Diğer taraftan, bir yıl veya daha uzun süredir işsiz olan kişilerin işgücüne oranını ifade eden **uzun dönem işsizlik oranı** göstergesi de 2018 yılı sonrasında ilk kez 2022'nin ikinci çeyreğinde eşik değer altına gerilemiş ve diğer çeyreklerde de bu iyileşme sürmüştür. İstihdam göstergelerinde gözlenen en olumlu gelişme 15-24 yaş grubu işsizlik oranlarının üç yıllık değişimi üzerinden hesaplanan **genç işsizlik oranına** ilişkindir. Söz konusu göstergede 2019 yılında başlayan artış ilk kez 2022 yılının ilk çeyreğinde tersine dönmüş, izleyen çeyreklerde düşüşler hızlanarak yıl sonunda 5,6 puana kadar ulaşmış; 2023 yılının ilk çeyreğinde 5,3 puan, ikinci çeyreğinde ise 6,1 puan olarak gerçekleşmiştir. 2022 yılında istihdam göstergelerinde gözlenen olumlu gelişmelere rağmen, genel işsizlik oranının çift haneli düzeyini koruması, genç işsizlik oranının ise bunun 1,5 katına yakın bir düzeyde seyretmesi, güçlü makroekonomik dengelerin tesisi açısından iyileşme eğiliminin devamını gerekli kılmaktadır (Şekil 3, Tablo 1).

Şekil 3. İstihdam Göstergeleri (2019-2023 Ç2)

Kaynak: TÜİK ve TEPAV hesaplamaları

Tablo 1. Türkiye MDG Puan Tablosu (2011 – 2023 Ç2)

	Dış Dengesizlik ve Rekabetçilik Göstergeleri					İç Dengesizlik Göstergeleri					İstihdam Göstergeleri			
	Cari İşlemler Dengesi	Net Uluslararası Yatırım Pozisyonu	Reel Efektif Döviz Kuru	İhracat Payı	Nominal Birim İşgücü Maliyeti Endeksi	Konut Fiyat Endeksi	Özel Sektör Kredi Akışı	Özel Sektör Borç Stoku	Genel Hükümet Brüt Borç Stoku	İşsizlik Oranı	Finansal Sektör Toplam Yükümlülükleri	Aktivite oranı	Uzun Dönem İşsizlik Oranı	Genç İşsizlik Oranı
	GSYH'ye oran - 3 yıllık ortalama	GSYH'ye oran	TÜFE bazlı - 3 yıllık değişim	Dünya İhracatına oran - 5 yıllık değişim	3 yıllık değişim	Reel yıllık değişim	GSYH'ye oran	GSYH'ye oran	GSYH'ye oran	3 yıllık ortalama	Konsolide olmayan - Yıllık değişim	15+ yaş nüfusa oran - 3 yıllık değişim	15+ yaş aktif nüfusa oran - 3 yıllık değişim	15-24 yaş aktif nüfusa oran - 3 yıllık değişim
2011	-5,5	-37,7	-7,0	4,3	3,1	-3,6	10,4	60,7	36,1	11,9	14,0	3,0	-0,3	-1,6
2012	-6,7	-48,3	-2,4	7,7	3,8	3,8	9,1	62,2	32,4	10,3	15,6	2,1	-1,3	-7,3
2013	-6,7	-40,9	-16,0	4,3	3,2	5,0	12,7	71,2	31,1	9,6	22,4	2,0	-1,0	-3,3
2014	-5,1	-46,5	2,3	7,8	8,7	6,3	9,6	74,2	28,4	9,6	17,2	0,6	-0,5	1,2
2015	-4,3	-42,8	-10,8	22,5	4,9	6,2	10,9	79,0	27,3	10,0	14,5	1,3	-0,1	2,9
2016	-3,4	-39,7	-7,4	26,5	15,2	3,4	7,1	84,2	27,9	10,4	19,4	1,2	-0,1	2,8
2017	-3,6	-51,5	-18,4	12,6	5,2	-2,5	15,0	83,7	27,9	10,7	22,5	2,3	0,3	2,8
2018	-3,4	-43,0	-22,9	6,4	3,2	-13,2	-4,8	82,3	30,0	10,9	18,1	1,9	0,3	1,6
2019	-1,9	-40,5	-18,7	8,5	-2,2	-1,6	4,2	79,3	32,6	11,9	22,2	1,0	1,0	5,7
2020	-1,9	-53,1	-28,2	5,4	-3,1	13,8	12,3	88,8	39,6	12,6	42,7	-3,5	0,9	4,3
2021	-1,3	-30,6	-37,6	8,2	-10,6	17,4	7,4	88,6	41,7	13,0	53,5	-1,8	0,7	2,8
2022	-3,6	-34,9	-27,8	10,0	-24,7	63,1	13,7	65,6	31,7	11,9	55,9	0,1	-0,9	-5,6
2023-Ç1	-4,1	-27,9	-18,3	12,0*	-18,2	54,7	15,1	63,5	31,1	11,6	57,8	1,2	-1,1	-5,3
2023-Ç2	-4,0	-26,0	-25,4	14,9*	-12,1	41,8	14,0	67,8	34,0	11,3	68,4	2,6	-1,7	-6,1
AB ülkeleri için eşik değerler	%-4/6	%-35	%+/-5 (Euro Bölgesi) %+/-11 (Euro Bölgesi Dışı)	%-6	%9 (Euro Bölgesi) %12 (Euro Bölgesi Dışı)	%6	%14	%133	%60	%10	%16,5	-0,2 puan	0,5 puan	2 puan

Kaynak: TÜİK, TCMB, HMB, WTO ve TEPAV hesaplamaları

*Dünya Ticaret Örgütü (WTO) yıllık verileri 282 ülkeye ait 106366 gözlemi, üç aylık verileri ise 105 ülkeye ait 7918 gözlemi kapsamaktadır.